

Jinoyat protsessida narsa va hujjatlarni taqdim etish tergov harakati sifatining ahamiyati va o'rni

**Mirrajabov Mirgavxar
Mirshakar o'g'li**

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 327
guruh kursanti*

Annotatsiya

Mazkur maqolada jinoyat protsessida narsa va hujjatlarni taqdim etish tergov harakati sifatida ko'rib chiqiladi. Unda taqdim etish harakatining huquqiy asoslari, tergovdagi roli va amaliyotdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, bu protsessual harakatning jinoyat ishini hal qilishdagi o'rni, dalil sifatidagi bahosi va sudlov jarayonidagi roli yoritilgan. Maqolada O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining tegishli moddalariga tayanilgan holda, muammo va takliflar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: jinoyat protsessi, tergov harakati, narsa va hujjat, taqdim etish, ashyoviy dalil, JPK, tergovchi, protsessual huquq, dalillar, sud amaliyoti.

Kirish qismi

Jinoyat protsessida dalillarni to'plash va ularni qonuniy asosda rasmiylashtirish tergovning muhim bosqichlaridan biridir. Shu jarayonda narsa va hujjatlarni taqdim etish tergov harakati sifatida alohida o'rin tutadi. Bu harakat jinoyat ishining holatlarini aniqlash, aybdorlik yoki aybsizlikni isbotlashda muhim ahamiyatga ega.

Asosiy qism

1. Narsa va hujjatlarni taqdim etishning huquqiy asoslari

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining 202-moddasiga muvofiq, ashyoviy dalillar sifatida ahamiyatga ega bo'lishi mumkin bo'lgan narsa va hujjatlar taqdim etilganligi to'g'risida tergovchi yoki surishtiruvchi bayonnoma tuzadi. Bayonnomada taqdim etilgan narsa yoki hujjatni taqdim etgan shaxs to'g'risidagi ma'lumotlar, ularning ishga qo'shib qo'yish to'g'risidagi iltimosnomasi, taqdim etilgan narsaning yoki hujjatning ko'zdan kechirish jarayoni va natijalari, shuningdek, ularning haqiqatan ham topshirilganligi yoki qaytarib berilganligi ko'rsatiladi.

Shuningdek, JPKning 203-moddasida ashyoviy dalillar tushunchasi belgilab berilgan bo'lib, jinoyat ishining holatlarini aniqlashga xizmat qiladigan fizikaviy alomatlar yoki belgilarga ega bo'lgan narsalar ashyoviy dalil hisoblanadi.

2. Taqdim etish tergov harakati sifatida

Narsa va hujjatlarni taqdim etish tergov harakati sifatida quyidagi shakllarda amalga oshiriladi:

1. **Ixtiyoriy taqdim etish:** Fuqarolar, korxonalar, muassasalar, tashkilotlarning rahbarlari va boshqa mansabdor shaxslar o'z tasarrufida bo'lgan narsa va hujjatlarni tergovga qadar tekshiruvni amalga oshirayotgan organning mansabdor shaxsiga, surishtiruvchiga, tergovchiga, prokurorga yoki sudga o'z tashabbusi bilan taqdim etishlari mumkin.

2. **Tergov organining talabiga binoan taqdim etish:** Tergovchi yoki surishtiruvchi tomonidan narsa yoki hujjatlarni taqdim etish haqida yozma ravishda ko'rsatma berilishi mumkin. Har ikki holatda ham taqdim etilgan narsa yoki hujjat tergov harakati bayonnomasi orqali rasmiylashtiriladi va ularning daliliy ahamiyati baholanadi.

3. Taqdim etishning jinoyat ishida tutgan o'rni va ahamiyati

Narsa va hujjatlarni taqdim etish tergov harakati sifatida quyidagi ahamiyatga ega:

1. **Dalillar bazasini kengaytiradi:** Taqdim etilgan narsa va hujjatlar jinoyat ishining holatlarini aniqlashda qo'shimcha ma'lumotlar beradi.

2. **Adolatli sudlovga xizmat qiladi:** Aybdorlik yoki aybsizlikni isbotlashda muhim dalil sifatida xizmat qiladi.

3. **Tergovni tezlashtiradi:** Taqdim etilgan hujjatlar orqali qo'shimcha tergov harakatlariga ehtiyoj kamayadi.

4. **Sudga ishonchli asoslar yaratadi:** Rasmiylashtirilgan dalillar sudda ishonchli asos sifatida qabul qilinadi.

4. Amaliy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

Amaliyotda ba'zan shaxslar tergovdan qo'rqib, muhim hujjatlarni yashiradi yoki taqdim etishdan bosh tortadi. Ba'zan esa tergov organlari taqdim etilgan hujjatni to'g'ri hujjatlashtirmaydi. Bu holatlar dalilning haqiqiylikni shubha ostiga qo'yishi mumkin.

Bunday muammolarni bartaraf etish uchun quyidagilar zarur:

1. **Protsessual tartibning qat'iy rioyati:** Har bir taqdim etilgan narsa yoki hujjat bayonnoma orqali rasmiylashtirilishi lozim.

2. **Taqdim etish uchun rag'batlantiruvchi mexanizmlar:** Jabrlanuvchi yoki guvohni ijtimoiy-huquqiy himoya qilish.

3. **Ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash:** Ayniqsa, maxfiy hujjatlarni taqdim etishda shaxsiy daxlsizlik va sir saqlanishi muhim.

Bundan tashqari Jinoyat-protsessual kodeksining 204-moddasida yozma dalillarga quyidagicha ta'rif berilgan. Mansabdor shaxs yoki fuqaro tomonidan so'z, raqam, chizma yoki boshqa shaklda yozilgan va ish uchun ahamiyatli bo'lishi mumkin bo'lgan ma'lumotlarni saqlash, o'zgartirish, berish uchun mo'ljallangan hujjat yoki boshqa yozuvlar yozma dalil hisoblanadi. Tergov harakatining bayonnomasi, sud majlisining bayonnomasi va ularning ilovalari ham yozma dalil hisoblanadi. Ushbu Kodeksning 203-moddasida ko'rsatilgan alomatlari, belgilari, izlari bo'lgan hujjatlar va boshqa xatlar ham ashyoviy dalil bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

Jinoyat protsessida narsa va hujjatlarni taqdim etish tergov harakati sifatida muhim o'rin egallaydi. Bu institut jinoyat ishini xolis va to'laqonli yuritishda, dalillar bazasini kengaytirishda, tergovning ob'ektivligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksidagi normalar

asosida bu protsessual harakat huquqiy tartibga solingan bo'lib, amaliyotda to'g'ri qo'llanishi tergovning samaradorligini oshiradi. Jinoyat protsessida narsa va hujjatlarni taqdim etish — bu faqatgina tergov jarayonining texnik jihati emas, balki qonun ustuvorligini ta'minlovchi muhim protsessual institutdir. Mazkur tergov harakati aybdor shaxsni aniqlash, uni jazoga tortish yoki aybsiz shaxsni oqlashda muhim isbot vositasi bo'lib xizmat qiladi. Har qanday narsa yoki hujjat to'g'ri rasmiylashtirilgan va belgilangan tartibda taqdim etilgan taqdirda, sudda dalil sifatida e'tirof etilishi mumkin. Shuningdek, bu jarayonda shaxslarning huquq va erkinliklariga rioya qilish, hujjatlarning daxlsizligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. **O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi**
2. **O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi**
3. Axmedov M. – *Jinoyat-protsessual huquq: o'quv qo'llanma*. – Toshkent: TDYU nashriyoti.
4. Juraev M. – *Protsessual faoliyatda dalillarni yig'ish va baholash*. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”.
5. Abdurahmonov A. – *Tergov harakatlarining protsessual tartibi*. – Toshkent: “Huquq” nashriyoti.
6. Karimova G'. – *Sud-tergov amaliyotida ashyoviy dalillarning isbotdagi roli*. – Toshkent.
7. Komilov A. – *O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual huquqi*. – Toshkent: TDYU, 2023.
8. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudining plenum qarorlari va sharhlari.
Internet manbalar:
– <https://lex.uz> – Rasmiy huquqiy ma'lumotlar portali
– <https://huquqburch.uz>